

*Дручек Олена Василівна,
доцентка кафедри правового забезпечення
діяльності Національної гвардії України
Київського інституту Національної гвардії
України, кандидатка юридичних наук, доцент
Зелений Володимир Іванович,
професор кафедри соціально-гуманітарних
та правових дисциплін Київського
інституту Національної гвардії України,
кандидат педагогічних наук, професор*

ВОЄННА БЕЗПЕКА ЯК МЕТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЄННОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Збройна агресія російської федерації проти України, розпочата 2014 року, та важливість здійснення протидії їй в умовах повномасштабної війни, яка наразі має місце, обумовлюють потребу у поглибленому вивченні взаємозв'язків категорій воєнної безпеки і воєнної політики, зокрема, як складових процесу державного управління.

У площині юридичної та військової наук проблеми воєнної безпеки та воєнної політики розробляють О. Белов, В. Богданович, О. Бодрук, А. Каляєв, О. Копиленко, Г. Костенко, В. Кравченко, М. Криштанович, В. Ліпкан, А. Лобанов, А. Рубан, С. Свєшніков, Г. Ситник та ін. вчені. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити Дж.К. Бейлза, А. Рассмусена, Д. Стейса, Дж. Шерра та ін.

Методологія дослідження взаємозв'язку воєнної безпеки та воєнної політики, насамперед, передбачає розкриття сутності зазначених понять. У найбільш широкому контексті воєнну безпеку найчастіше розуміють як наукову категорію, складову національної безпеки, що визначає стан захищеності національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави від зовнішніх посягань, зокрема, із можливістю застосування воєнної сили.

Аналіз спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що основні підходи до поняття воєнної безпеки ґрунтуються на її розумінні як: 1) культурно-історичного феномену; 2) засобу реагування держави та суспільства на військові загрози; 3) гарантованої здатності країни протистояти застосуванню чи загрозі застосування військової сили; 4) готовності відбити збройні напади ззовні та придушити збройні виступи всередині країни; 5) стану відсутності військових небезпек і загроз; 6) результату мінімізації чи ліквідації воєнних небезпек. Водночас, обґрунтування воєнної безпеки як мети і результату воєнної політики у наявній літературі здається недостатнім.

Сучасне українське законодавство закріплює поняття воєнної безпеки як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз» [1].

На думку Г. Ситника, під воєнною безпекою слід розуміти захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави від подій, явищ, процесів та інших чинників, які породжують небезпеки воєнного характеру для реалізації вказаних інтересів, і за якої ймовірність війни зводиться до мінімуму» [2, с. 58]. Ковалів М. та Іваха В. визначають воєнну безпеку суспільства як «такий стан його внутрішніх і зовнішніх суспільних відносин, компонентів, за якого забезпечується їх захищеність, заснована на ефективній протидії впливу воєнних загроз (збройного насильства), мінімізуючи негативні впливи військової експансії ззовні та в усіх суспільних сферах, створюючи умови для стабільності цього суспільства» [3]. Натомість, О. Пархоменко-Куцевіл під воєнною безпекою розуміє стан соціальної та військово-політичної системи, за якого забезпечується захищеність держави (суспільства, особистості) від військових загроз [4, с. 369]. Виходячи із зазначеного, воєнну безпеку слід розглядати як стан, протилежний стану війни (воєнного конфлікту) чи воєнної небезпеки. Поняття воєнної безпеки є похідним від більш широкого поняття безпеки (державної, суспільної безпеки), у якому видовою ознакою виступає реальне чи потенційне застосування засобів збройної боротьби як складової забезпечення державної безпеки.

У цьому зв'язку у літературі справедливо зазначається, що головною метою забезпечення воєнної безпеки є усунення зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці держави у воєнній сфері та створення сприятливих умов для гарантованого захисту її національних інтересів. У міжнародній практиці воєнна безпека передбачає право суверенної держави на самооборону і/або стримування воєнної агресії, допускає можливість застосування державою воєнної сили для захисту власного суверенітету і територіальної цілісності [5, с. 130].

Узагальнюючи наявні підходи до трактування воєнної безпеки, можемо виділити сутнісні ознаки зазначеної категорії: а) воєнна безпека є складним військово-політичним феноменом, що використовується для характеристики такого стану суспільних відносин, за якого забезпечується ефективна протидія впливу зовнішніх і внутрішніх військових загроз; б) воєнна безпека є складовою частиною більш широкої категорії національної безпеки, що визначає стан обороноздатності країни та її можливості щодо забезпечення захисту національних інтересів засобами збройного насильства; в) сутність воєнної безпеки найчастіше розглядається як стан наявного, бажаного чи прогнозованого рівня (ступеня) захищеності життєво важливих національних інтересів та умов їх реалізації від загроз воєнного характеру; г) внутрішній вимір воєнної безпеки характеризує практичну діяльність її системи забезпечення щодо планування та здійснення комплексу заходів, спрямованих на підтримку готовності громадян країни, суспільства і держави до попередження та відбиття можливої агресії; г) метою забезпечення воєнної безпеки є усунення зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці держави у воєнній сфері та створення сприятливих умов для гарантованого захисту її національних інтересів; д) забезпечення воєнної безпеки передбачає

здійснення комплексу політичних, економічних, ідеологічних, інформаційних, а також організаційних та інших форм, засобів і методів, які у цілому об'єднуються поняттям воєнної політики.

Пристаючи до аналізу категорії воєнної політики, зазначимо, що на сьогодні існує багато визначень зазначеного поняття, що, вочевидь, обумовлено його характером та родовою спорідненістю із такими категоріями, як зовнішньополітичний курс держави, військова, оборонна доктрина (стратегія), військове будівництво тощо. Воєнна політика, як соціально-політичне явище і наукова категорія, вивчається багатьма суспільними науками. Так, у політологічних дослідженнях воєнна політика розглядається як напрями та форми політичної діяльності, що виникають на перетині загальнодержавної політики і воєнної стратегії, та забезпечують регулювання суспільних відносин у військово-політичній сфері. У такому розумінні воєнну політику визначають як частину загальної політики певних соціальних сил, держави, партій, інших соціально-політичних інститутів, спрямовану на створення, розвиток і застосування воєнної організації, засобів збройного насильства для забезпечення національної безпеки, досягнення тих чи інших державних або загальнолюдських цілей, для ведення війни чи протидії її розв'язанню.

Характеризуючи особливості визначення поняття воєнної політики як юридичної категорії, наголосимо на плюралізмі методологічних підходів щодо цього. Так, С.В. Свешніков та В.П. Бочарніков акцентують на важливості використання у процесі розкриття сутності поняття воєнної політики такого критерію, як сфера суспільних відносин (об'єкт), щодо якої здійснюється управлінський вплив уповноваженого суб'єкта. Відповідно, автори виділяють три основні підходи до формування її дефініції: 1) підхід, заснований на розумінні воєнної політики як діяльності, спрямованої на забезпечення воєнної безпеки; 2) підхід, заснований на розумінні воєнної політики як діяльності, спрямованої на забезпечення обороноздатності держави; 3) підхід, заснований на розумінні воєнної політики як діяльності, спрямованої на вирішення воєнного конфлікту. Погоджуючись у цілому із обраними критеріями та результатами здійсненої класифікації, тим не менш, виражаємо сумнів щодо визнання останнього із виділених підходів у якості «найбільш обґрунтованого», оскільки «категорія воєнного конфлікту є первинною порівняно з категоріями воєнної безпеки або обороноздатності» [6, с. 24–25].

На нашу думку, до оцінки поняття воєнної політики треба підходити з урахуванням комплексності і нелінійності предмету воєнної політики, який об'єктивується у змісті завдань державного управління, якими є: 1) попередження війни (воєнних конфліктів); 2) зміцнення обороноздатності країни, забезпечення готовності до протидії потенційним військовим загрозам; 3) застосування державою усіх наявних сил і засобів з метою захисту національних інтересів. Таким чином, більш виваженою вважаємо позицію тих науковців, які підходять до розуміння воєнної політики з більш широких позицій, а саме – з урахуванням багатовимірності її предмету; напрямів

реалізації; системності використанні засобів і способів здійснення – тобто, з позицій комплексного підходу. Так, М. Горлач і В. Кремень пропонують розуміти воєнну політику як частину загальної політики певних соціальних сил і спеціально створених ними інститутів влади, що спрямована на підготовку і використання (навмисне або вимушене, військове або невійськове) засобів збройного насильства для досягнення тих чи інших класових, національних або загальнолюдських інтересів, поставленої мети; для ведення війни або протидії їй [7, с. 476]. На думку Г. Ситника, воєнна політика – це частина загальної політики держави та наддержавних об'єднань (блоків, коаліцій), які здійснюють підготовку та використання засобів збройного насильства задля ведення війни чи протидії її розв'язанню, досягнення інших соціально значущих цілей [2, с. 59].

Аналізуючи внутрішній зміст воєнної політики, найчастіше вдаються до аналізу її структури, виділяючи при цьому: а) мету, ціль, завдання воєнної політики; б) її об'єктів та суб'єктів реалізації; г) засоби і способи досягнення її мети; г) умови (обстановку), у яких вона реалізується. Слід наголосити, що хоча зміст воєнної політики тієї чи іншої держави завжди обумовлюється політичною кон'юнктурою, її метою, незалежно від особливостей часу і історичного типу держави, є вирішення двох завдань: а саме: 1) у внутрішньому вимірі – це забезпечення існування держави; збереження державного ладу, соціально-класової структури, економічної системи та ін.; 2) у міжнародному вимірі – оборона держави; забезпечення воєнної безпеки; збереження державної незалежності, суверенітету, територіальної цілісності; відсіч агресії. Також, залежно від воєнно-політичної ситуації та виду державно-політичного режиму, метою воєнної політики для держави може бути звільнення від іноземного поневолення; або ж здійснення протилежних, експансіоністських завдань – захоплення чужих територій, утиснення суверенітету інших держав, їх колоніальне або неокolonіальне поневолення. Акцентуємо на тому, що об'єктивно, в умовах розвитку правової держави та демократичного суспільства, єдино виправданою метою реалізації воєнної політики може бути забезпечення воєнної безпеки держави і суспільства від можливих зовнішніх військових впливів та загроз. Об'єктом воєнної політики, таким чином, має бути воєнна могутність держави, її спроможність запобігати і протистояти воєнним викликам і загрозам, зокрема, реальному чи потенційному воєнному конфлікту. Суб'єктом воєнної політики, що реалізується на державному рівні, є держава у цілому чи пануюча у ній політична сила. Ціллю (предметом) воєнної політики, залежно від воєнно-політичної обстановки та характеру державної влади, можуть бути: 1) запобігання виникненню воєнних конфліктів, чи, навпаки, їх ескалація; 2) підготовка сил і засобів держави до реалізації змісту воєнно-політичної доктрини; 3) застосування власної воєнної сили для стримування воєнної сили агресора чи її застосування для вирішення зовнішньополітичних національних інтересів.

Зазначене вище дозволяє дійти до висновку про те, що між категоріями воєнної безпеки і воєнної політики держави існує тісний взаємозв'язок. Під

поняттям воєнної безпеки слід розуміти узагальнюючу оцінку стану суспільних відносин, за якого забезпечується ефективна протидія впливу зовнішніх і внутрішніх військових загроз. Механізм воєнної безпеки реалізується в політичній площині, у процесі здійснення воєнної політики як комплексу політичних, економічних, ідеологічних, інформаційних, організаційних тощо форм, засобів і методів, ключову роль у реалізації яких відіграє держава та її апарат.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 N 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text/>.
2. Ситник Г.П. Організаційно-правові засади забезпечення воєнної безпеки України: курс лекцій. / Г.П. Ситник. К.: ТОВ «САК Лтд», 2023. 112 с.
3. Ковалів М., Іваха В. Воєнна безпека як чинник стабільності суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1903/1/3-2015>.
4. Пархоменко-Куцевіл Оксана. Теоретичні засади формування і розвитку воєнної безпеки України. *Літопис Волині*. Всеукраїнський науковий часопис. 2023. № 23. С. 367–371.
5. Тітко Е.В. Національна та міжнародна безпека в контексті захисту прав людини в умовах сьогодення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 2. С. 126–138.
6. Свешніков С. В., Бочарніков В. П. Воєнна політика: сутність проблеми формування і реалізації. *Наука і оборона*. 2028. № 1. С. 23–28.
7. Горлач М. І., Кремень В. Г. Політологія: наука про політику : підруч. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 840 с.

